

Az ukrajnai háború és az Orbán-kormány Oroszország-politikája

Az Orbán-kormány Oroszország-politikája igazán kirívóvá és visszatetszővé azok után vált, hogy Moszkva nyílt háborút kezdett Ukrajna ellen. Az az érthetetlen szívéllyesség és megértés, ami a magyar hivatalos magatartást még ma is, az immár negyedik éve tartó háború körülményei között is jellemzi, nem előzmény nélküli és éles ellentétben áll a Fidesz ellenzéki éveiben, illetve az első Orbán-kormány idején képviselt Oroszország-politikájával. A korábbi kritikus hangnem 2009 őszén – az első Orbán–Putyin-találkozót követően – egy csapásra megváltozott. Hogy mi volt az oka ennek a változásnak, egyelőre teljes bizonyossággal nem tudható. Lehet, hogy ennek hátterében Orbánnak az a meggyőződése áll, hogy a liberális demokrácián alapuló világrendszer válságba jutott, átlépett hanyatló korszakába, végre eljött a Nyugat Oswald Spengler által megjósolt alkonya, miközben más, korábban alárendelt szerepben lévő államok felemelkedőben vannak. Ha így látta ezt az új világot, akkor abban Oroszországot az utóbbi kategóriába sorolta, annak ellenére, hogy 2010-es kormányalakításakor az orosz gazdaság már túl volt a gyors növekedés időszakán, sőt 2012-től már az is világossá vált, hogy a korábban hatékonynak tűnő gazdasági modell kimerítette tartalékait.

Orbánt azonban mindez nem aggasztotta, mert azzal számolt, hogy a gazdaság és kereskedelem által uralt kornak vége, és olyan új világ van kialakulóban, amiben a geopolitikának, a katonai erőnek, a befolyási övezetek megszerzésének ideje jön el, és ebben a jelentős katonai erőt képviselő Oroszországnak újra fontos szerepe lesz. De az is lehet, hogy nem efféle előrelátás alakította Orbán Oroszország-politikáját, hanem az a fajta gazdasági megfontolás, ami a relative olcsó orosz energiahordozókban látta a magyar gazdaság javuló teljesítményének forrását. Ha volt is ilyen elképzelése, az legfeljebb csak részben igazolódott. Ez a politika, még ha egyes időszakokban biztosított is a magyar gazdaságnak némi árelőnyt, azzal a negatív következménnyel is járt, hogy elaltatta az egyoldalú energiafüggés felszámolására irányuló készletet. Olyannyira, hogy ez még az Ukrajnát ért orosz agresszió után sem vált fontos politikai céllá, holott a háború kezdetétől nyilvánvaló volt, hogy az orosz energiahordozókhoz való ragaszkodás nem erősíti Magyarország energiabiztonságát és súlyosan megterheli szövetségeseinkhez való viszonyunkat.

Állhattak persze az éles politikai fordulat hátterében ideológiai okok is. Orbán egy idő után azt érezte, hogy a Kreml értékválasztásai – Nyugat-, liberalizmus- és

migránsellenessége, felfokozott szuverenizmusa, az úgynevezett hagyományos értékek tisztelete – nagyon közel állnak mindahhoz, amit maga is képvisel. Végül, de nem utolsósorban személyes körülmények is magyarázhatják hirtelen bekövetkező politikai fordulatát. Ebben az esetben is kétféle oka lehet annak, hogy Orbán máig látványosan kitart Putyin mellett. Egyfelől továbbra sem zárható ki, hogy a magyar miniszterelnököt valamilyen őt kompromittáló, Moszkva kezében lévő dokumentum fosztja meg attól, hogy szakítson oroszbarát politikájával. Másfelől az is lehet, hogy nem erről van szó, hanem a magyar miniszterelnök elszabadult hübriszéről, arról az önhittségről, ami képtelenné teszi saját politikai súlyának és szerepének pontos megítélésére. Orbán annak következtében, hogy 2010-es beiktatását követően nagyon korán több kérdésben is éles konfliktusba került az Európai Unió vezetőivel, úgy gondolhatta, hogy Putyinhoz való közelsége növelheti politikai súlyát és jelentőségét. Egy idő után talán még azt is gondolhatta, az orosz elnökkel való szoros kapcsolata segíthet abban, hogy az európai szélsőjobboldali pártok elfogadják őt első számú vezetőjüként. Vagyis nem a magyar politikai közösség, hanem saját érdekében igyekezett kihasználni a Putyinnal kialakított szoros kapcsolatait. Ennek a némiképp jóhiszemű magyarázatnak azonban a Bucsában történtek után nehéz hittel adni, hacsak nem feltételezzük, hogy immár minden erkölcsi érzék hiányzik a magyar miniszterelnökből. Ha nem is 2009-es fordulatában, de abban, hogy az Ukrajna ellen indított háború idején is kitartott

Moszkva mellett, szerepet játszhatott az is, hogy Orbán komoly esélyt látott arra, hogy Trump újra elnök lehet, és ha ez megtörténik, akkor vele az Egyesült Államok egészen másfajta, a magyar kormányhoz közeli Oroszország-politikát folytat majd. Az utóbbi ugyan bejött, de Trump kaotikus béketeremtési kísérletei – a hangzatos ígéretek ellenére – nyolc hónap elteltével teljes kudarcot vallottak. A béke semmivel nincs közelebb, mint az excentrikus elnök beiktatása előtt volt.

Orbán és pártja Oroszországgal kapcsolatos politikai fordulata elsőként és a leglátványosabban az energetikai kapcsolatok felülvizsgálatában mutatkozott meg. A Fidesz politikusai lépésről lépésre adták fel ellenzéki korszakukban képviselt álláspontjukat. A Déli Áramlat kontra Nabucco vita idején a szociálliberális kormányt még arra próbálták rábírni, hogy hagyjon fel az orosz–olasz együttműködésben megépíteni tervezett gázvezeték támogatásával, és lépjen ki a projektből. Ám hatalomra kerülve a Fidesz éles fordulatot vett, és ami az ellenzéki években még „népellenes puccsnak” számított, az kormányra kerülve – Magyarország „egyoldalú gázellátási helyzetére” hivatkozva – egyszerűen támogandóvá vált. Ebben a Fidesz politikusait az sem zavarta, hogy ellenzékben megállás nélkül az orosz „energetikai mumus” rémképével riogatták a magyar társadalmat. Tették ezt akkor, amikor Moszkva még igyekezett kiterjedt politikai és gazdasági kapcsolatokat fenntartani a nyugati világgal, a nemzetközi politika játékszabályait is betartotta, és még egyetlen szomszédját sem próbálta lerohanni.

A Fidesz politikusai ellenzékben folyamatosan azt bizonygatták, hogy az Egyesült Államok európai jelenlétére mindenekelőtt Oroszország fokozódó terjeszkedése miatt van szükség, azért, mert Moszkva „megpróbálja megint kialakítani érdekszféráit”. Ennek ugyan már ebben az időszakban is voltak bizonyos jelei, de távolról sem olyan nyilvánvalóak, mint amilyenné 2014-ben a Krím annektálásával és a kelet-ukrajnai megyék fellázításával váltak. Az orosz terjeszkedéssel kapcsolatos jobboldali aggodalmak a Fidesz hatalomra kerülésével eltűntek, és már senki szóba nem hozta Moszkva egyre látványosabban megmutatkozó érdekszféra-politikáját, ahogy azt sem, hogy a 2011 végén, illetve 2012 tavaszán tartott választásokkal – amik eredményét mindkét esetben durván meghamisították – milyen aggasztó belpolitikai folyamatok bontakoztak ki Oroszországban. Ezek a fontos változások nemhogy arra bírták volna a kormányt, hogy egyre óvatosabb legyen, és folyamatosan távolodjék Moszkvától, az épp az ellenkezőjét tette: 2014 januárjában szándéknyilatkozatot írt alá a paksi atomerőmű Roszatom általi bővítéséről.

Az Orbán-kormányt ettől a döntéstől az sem tartotta vissza, hogy épp kibontakozóban volt az ukrajnai válság. Ugyan azt a szándéknyilatkozatot, ami jogi kötelezettségekkel nem jár, még azelőtt írták alá, hogy megbukott volna a Moszkva-barát Janukovics-rezsim, ám azokat a szerződéseket, amelyek az erőmű műszaki paramétereit, a karbantartás feltételeit és az elhasznált nukleáris fűtőanyagok elszállításának és átmeneti tárolásának feltételeit rögzítették, csak az év végén írták alá,

vagyis már jóval azok után, hogy Oroszország megszállta, majd annektálta a Krím félszigetet, hogy fellázított két kelet-ukrajnai megyét, és július közepén az általa támogatott szeparatista erők lelőtték a Hollandiából Malajziába tartó utasszállító repülőgépet. Ezek a fejlemények nem tartották vissza az Orbán-kormányt attól, hogy szerződésekben köteleződjék el a paksi atomerőmű orosz bővítése mellett. Ez a döntés anélkül született meg, hogy kül- és biztonságpolitikai elemzés készült volna az elköteleződés következményeiről. De enélkül is nyilvánvalónak kellett volna lennie, hogy egy ilyen szenzitív területen, mint amilyen a nukleáris energetika, és amely területen való együttműködés feltételezi a felek közötti tartós és kölcsönös bizalmat, ezek a feltételek per definitionem nem álltak fenn. A magyar kormányt azonban ez nem izgatta.

Oroszország Európa jelentős állama, és mint ilyen – normális esetben, már csak földrajzi közelségéből eredően is – Magyarország fontos potenciális partnere. Ám 2014 tavaszától azzal, hogy Moszkva annektálta a Krímet, radikálisan új helyzet állt elő, amire reagálni kellett volna. Az Orbán-kormány azonban úgy tett, mintha mi sem történt volna. Putyin a magyar vezetés számára éppolyan szívesen látott vendég maradt, mint amilyen volt az annexió előtt. Ezzel szemben szövetségeseink levonták a 2014-ben történtek tanulságait, és elkezdtek távolodni Moszkvától, mi viszont semmi hasonlót nem tettünk. Helyette elköteleződünk Oroszország mellett egy olyan kényes területen, mint a nukleáris energetika.

Nehéz eldönteni, hogy a magyar kormány Moszkva melletti kitartásának hátterében a tájékozatlanság, a térség ügyeiben való járatlanság, az autokráciák reménybeli jövőjében bizakodó vízió vagy valamilyen Moszkvával megkötött háttéralku, netán a magyar miniszterelnök kiszolgáltatottsága állt, illetve áll ma is. De bármi legyen is ennek a magyarázata: azt nem érzékelt, hogy Moszkva milyen erős nyomásgyakorlással próbálta 2013 nyarától visszatartani Kijvet az akkor már egyeztetett és kölcsönösen elfogadott EU-s társulási szerződés aláírásától, súlyos hiba volt, ami tovább növelte szövetségeseink velünk szembeni bizalmatlanságát. Az Orbán-kormány azonban sem a Krím 2014. március 18-i annektálását, sem a maláj gép július 17-i lelövését, sem pedig az orosz reguláris erők augusztus 24-én kezdődő kelet-ukrajnai beavatkozását nem tekintette olyan oknak, ami miatt felül kellett volna vizsgálnia Oroszország-politikáját, és ennek nyomán fel kellett volna hagynia a paksi bővítésre vonatkozó tárgyalásaival. Az sem befolyásolta a kormányt, hogy 2014. június végétől, Putyin bécsi látogatásától, már egyetlen EU-tagállam vezetője sem tartotta lehetségesnek az orosz államfő kétoldalú találkozó keretében történő fogadását. A 2014. november közepén megtartott ausztráliai G20-as csúcsertekezletet követően pedig az is nyilvánvalóvá vált, hogy a Nyugat és Oroszország érintkezése lényegében egyetlen kérdésre szűkölt le, az ukrajnai helyzet rendezésére, és nyugati részről lényegében csak azok találkoznak Putyinnal, akik – a német és a francia vezetők – megpróbálnak a szemben álló felek között

közvetíteni. Mindezek ellenére a magyar kormány nem látta akadályát annak, hogy 2015. február 17-én kétoldalú találkozó keretében Budapesten vendégül lássa az orosz elnököt. Napra pontosan egy évvel később – 2013 és 2014 után – újra Orbán látogatott el Moszkvába. 2017-ben pedig már nem is egyszer, hanem kétszer találkoztak, minthogy az orosz elnök előbb februárban, majd augusztusban is ellátogatott Budapestre.

Ugyanez ismétlődött meg 2018-ban, csak épp ezúttal a magyar miniszterelnök járt kétszer is Oroszországban. Előbb a nyári labdarúgó-világbajnokság idején kereste fel a rendező országot, és találkozott Putyinnal, majd szeptemberben újra Moszkvába utazott. Ezen a találkozón a Déli Áramlat helyére lépő Török Áramlat Magyarorszáig elérő meghosszabbításáról, továbbá arról tárgyaltak, hogy Magyarország készen áll arra, hogy az orosz vezetésű Nemzetközi Beruházási Bank harmadik legnagyobb részvényeseként befogadja a pénzintézet központját. 2019 októberében újra Putyin látogatott el Magyarországra, amivel – Orbán első, 2010-es hivatalos moszkvai útjától számítva – immár a tizedik találkozásukra került sor. Történt mindez azok után, hogy a Putyin vezette Oroszország erőszakkal elcsatolta a Krím félszigetet, és Kelet-Ukrajnában aktívan közreműködött abban, hogy erős szeparatista mozgalom jöjjön létre, és okozzon folyamatosan súlyos problémát az ukrán központi hatalomnak.

A Covid-járvány megakasztotta ugyan a magyar miniszterelnök és az orosz elnök sűrű személyes találkozóinak sorát, ezért a következő tárgyalásukra csak két és fél évvel

később, 2022. február 1-jén került sor az orosz fővárosban. Ez volt a magyar kormányfő első „békemissziója”, alig három héttel Ukrajna nyílt és átfogó orosz megtámadása előtt. Az orosz katonai vezetés ekkorra már jelentős erőket vont össze az ukrán határnál, és Moszkva várta az Egyesült Államoknak és a NATO-nak még december közepén eljuttatott szerződéstervezeteire adott nyugati választ. Ebben a rendkívül feszült helyzetben tett úgy a magyar miniszterelnök, mintha közvetítői feladatai lettek volna, miközben ilyenek sem ekkor, sem második „békemissziója” (2024 nyara) idején nem voltak. Nála sokkal jelentősebb politikai szereplők sem tudták Putyint visszatartani attól, hogy Ukrajnára támadjon, ahogy arra sem tudták rávenni, hogy miután megkezdte háborúját, azzal mielőbb hagyjon fel.

A fent említett orosz szerződéstervezeteknél érdemes rövid kitérőt tenni. Már csak azért is, mert épp az ezekre adott nyugati válaszok igazolják, hogy a magyar külpolitika milyen mértékben volt képes kritikátlanul átvenni az orosz álláspontot. 2024 október közepén Szijjártó Péter interjút adott az orosz állami hírügynökségnek. A RIA Novosztyi azzal a címmel közölte a magyar külügyminiszter nyilatkozatát, hogy „Szijjártó megnevezte a NATO hibáját, ami az ukrainai konfliktushoz vezetett”. A magyar külügyminiszter szerint ugyanis a háború elkerülhető lett volna, ha a NATO 2021-ben megvitatta volna Oroszországgal a biztonsági garanciákról szóló szerződéstervezetét. „Én emlékszem azokra a napokra. Azt hiszem, ami akkor hiányzott, az egy komoly vita – mondta. – Sajnos ez a vita nem

jött létre. Azóta közel három év telt el. És talán most már nincs értelme annak, amit mondok, de szerettem volna, ha ezek a párbeszédék létrejönnek. Mert ha megtörténtek volna, talán most nem lennének ebben a helyzetben.” Ez az állítás azonban köszönőviszonyban sincs a valósággal. Az orosz hírügynökség által idézett mondat egyértelművé teszi, hogy Szijjártó – hiába próbálja majd a külügyi szóvivő utólag kimosdatni főnökét – nem gondolhatott másra, mint azokra a konkrét követelésekre, amelyekkel az oroszok 2021. december 15-én előálltak. A külügyminiszter ugyanis szerződéstervezetről beszél, ilyen – pontosabban ilyenek, merthogy két, közel azonos tartalmú tervezetről van szó – ebben az időszakban csak egy született. Az, amit két orosz külügyminiszter-helyettes – Szergej Rjabkov és Alekszandr Grusko – személyesen adott át az Egyesült Államok és a NATO képviselőinek.

Az oroszok, amikor átadták a követeléseiket tartalmazó dokumentumokat, az azokban foglaltakon túl két további igényüket is közölték. Kikötötték, hogy a szerződéseket vagy változtatás nélkül, egy az egyben elfogadja a NATO és az Egyesült Államok, és akkor lesz megállapodás, vagy ha módosítani akarnak azokon, akkor ne is álmodjanak erről. Hogy az orosz álláspontot senki ne érthesse félre, Rjabkov félvállról azt is odavetette, hogy a szerződéstervezetek nem étlapok, amikből válogatni lehet. A diplomáciában ezt a fajta magatartást nem párbeszédnek, hanem ultimátumnak hívják. Úgyhogy már csak ezért sem érthető, hogy a magyar külügyminiszter miért a nyugati oldalt teszi felelőssé a pár-

beszéd elmaradásáért. Orosz részről azonban volt még egy további elvárás is. Azt is kikötötték, hogy mind az Egyesült Államok, mind a NATO – függetlenül attól, hogy elfogadja vagy sem a szerződéstervezetekben szereplő feltételeket – mindenképpen írásban adjon választ. Ezt mindkét címzett február elején meg is tette. A válaszokat elsőként az *El País*, majd vezető angol nyelvű lapok, végül pedig maga a RIA Novosztyi is teljes terjedelmében közölte, vagyis azok nyilvánosak, tartalmuk könnyen ellenőrizhető.

Azt, hogy ki és mennyire akart a biztonsági garanciákról tárgyalni, mindennél jobban érzékeltette Szergej Rjabkov 2022. január 9-i genfi sajtótájékoztatóján elhangzó mondata. A külügyminiszter-helyettes úgy fogalmazott: „Itt az ideje, hogy a NATO összeszedje a cókmojkját (szobraty manatki), és vonuljon vissza az 1997-es határai mögé.” Ez a hangnem és szóhasználat aligha dialógusigényre. A párbeszédet kezdeményezők nem ilyen nyelven szoktak megnyilatkozni. Az a felszólító és egyben lekezelő hangnem, ami végig uralta a háborút megelőző időszakban az orosz kommunikációt, nem arra utalt, hogy Moszkva bármiről is tárgyalni szeretne. A magyar külügyminiszternek mindez elkerülte volna a figyelmét?

De nézzük, hogy mi is szerepelt a december közepén átadott orosz szerződéstervezetekben. Lényegében három követelés. Egyrészt az, hogy mind a NATO, mind az Egyesült Államok adjon garanciát arra vonatkozóan, hogy nem folytatódik a katonai szervezet keleti bővítése. Másrészt az, hogy az Észak-atlanti Szerződés Szervezete vonja vissza infrastruk-

túráját a párizsi szerződés aláírása előtti határai mögé, ami értelemszerűen érintette volna Magyarországot is. Harmadrészt pedig azt várta el, hogy Oroszország közelébe se az Egyesült Államok, se a NATO ne telepítsen csapásmérő stratégiai fegyvereket, vagyis Moszkva ezzel az igényével lényegében egy új, a 2019-ben kölcsönösen felmondott, a közepes és rövidebb hatótávolságú rakéták megsemmisítésére vonatkozó szerződés újratárgyalását kezdeményezte. A három követelés közül mind Washington, mind Brüsszel kettőt elutasított. Az elsőt nem csupán a „nyitott kapuk” politikájára hivatkozva tette, hanem azért is, mert annak elfogadása alapjaiban mondott volna ellent a „szuverén egyenlőség” elvének. Ez a fogalom először 1975-ben a helsinki záródokumentumban jelent meg a nemzetközi politika fontos szabályaként. Mivel alapvető elvről van szó, érdemes hosszabban is idézni a dokumentumot, amely a következőképpen fogalmaz: „A részt vevő Államok tiszteletben tartják egymás szuverén egyenlőségét és sajátosságát, valamint a szuverenitásukban foglalt és általa felölelt valamennyi jogot, amelybe beletartozik többek között minden állam joga a jogi egyenlőségre, a területi épségre, a szabadságra és politikai függetlenségre. Úgyszintén tiszteletben tartják egymás azon jogát, hogy szabadon válasszák meg és fejlesszék politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális rendszerüket, valamint azt a jogukat, hogy maguk határozzák meg törvényeiket és rendeleteiket. A nemzetközi jog keretein belül valamennyi részt vevő államnak egyenlő jogai és kötelezettségei vannak. Tiszteletben tartják egymás azon jogát, hogy kapcsola-

taikat más államokkal a nemzetközi joggal összhangban és e Nyilatkozat szellemében belátásuk szerint határozzák és valósítják meg. Úgy vélik, hogy határaik, a nemzetközi joggal összhangban, békés eszközökkel és megegyezéssel megváltoztathatók. *Úgyszintén joguk van ahhoz, hogy nemzetközi szervezetekhez tartozanak vagy sem, beleértve azt a jogot, hogy résztvevői legyenek szövetségi rendszereknek vagy se, úgyszintén joguk van a semlegességre.*” (Kiemelés tőlem – SZBZ.) Mindebből pedig egyenesen következik, hogy két állam (Oroszország és az Egyesült Államok), illetve egy állam és egy katonai szervezet (Oroszország és a NATO) nem állapodhat meg egymással egy harmadik állam (adott esetben Ukrajna) szövetségi hovatartozásáról, illetve annak korlátozásáról. Vagyis ebben a kérdésben – ellentétben a magyar külügyminiszter párbeszédet hiányoló álláspontjával – aligha lett volna helye bárminemű vitának. Mi értelme lett volna arról disputálni, hogy azon a módon, ahogyan azt Oroszország elvárta, nem lehet egyetlen ország szuverenitását sem korlátozni? Vajon mire gondolhatott a magyar külügyminiszter, amikor nehezményezte az orosz biztonsági garanciákról folyó vita elmaradását? Talán újra kellett volna tárgyalni a szuverén egyenlőség elvét? A történetben az a legszebb, hogy mindkét orosz szerződéstervezet preambulumában ott szerepelt a helsinki záródokumentum, mint olyan jogforrás, amire hivatkozva Moszkva megfogalmazta követeléseit. Vagyis egyáltalán nem arról van szó, hogy orosz részről érvénytelennek tekintnék az épp ötven éve aláírt dokumentumot.

Hasonló a helyzet a második orosz követeléssel is. Az ugyanis éppúgy elfogadhatatlan volt, mint az előbbi. Könnyű erről megbizonyosodni. Elég ehhez elolvasni az 1997-es párizsi megállapodás tartalmát. Amikor aláírták az Oroszország–NATO Alapító Chartát, akkor ezt épp azért tették, hogy a későbbiekben mindkét fél számára elfogadható keretek között menjen végbe a katonai szövetség bővítése. Cserébe azért, hogy Moszkva tudomásul vette a szervezet jövőbeli bővítését, a NATO-tól két ígéretet kapott. Egyrészt azt, hogy a katonai szervezet az új tagállamok területére nem telepít nukleáris fegyvereket, mert erre „sem szándéka, sem terve, sem oka nincsen”. Másrészt a NATO arra is ígéretet tett, hogy a tagállamok biztonságát nem azzal fogja garantálni, hogy területükön állandó jelleggel jelentős kiegészítő – vagyis más tagállamból érkező – katonai erőt helyez el. Másrészt fogalmazva: a katonai szervezet arra adott biztosítékot, hogy az adott ország nemzeti erőin túl nem telepít az új tagállamok területére katonákat más államokból, és ha ezt mégis megtenné – mert valamely tagállam vagy tagállamok biztonsági helyzetének jelentős romlása megkövetelné ezt –, csakis ideiglenes jelleggel történne ez meg. Ehhez az utóbbi vállaláshoz a NATO 2016-ig tartotta is magát, de akkor – két évvel a Krím orosz annektálása után – engedve a balti államok és Lengyelország kérésének, zászlóalj méretű nemzetközi összetételű harci csoportokat telepített ebbe a négy országba. Erre azonban nem került volna sor, ha Moszkva nem szállja meg és csatolja magához az Ukrajnához tartozó félszigetet, és nem lázította vol-

na föl Kelet-Ukrajna két megyéjét. Ez a döntés reakció volt Oroszország Ukrajnával szembeni, a nemzetközi jogot súlyosan sértő 2014-es fellépésére. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy ezeknek a pár száz főből álló egységeknek az elhelyezése nem katonai célokat szolgált, hanem lélektani és politikai funkciója volt. A párizsi megállapodásban arra vonatkozóan, hogy az új, majdan felvételre kerülő államok területén a NATO infrastrukturális fejlesztést nem hajthat végre, semmiféle megkötést nem szerepelt. Következésképpen annak az orosz követelésnek, hogy a NATO az új tagállamok területén végrehajtott infrastrukturális fejlesztéseit számolja fel, illetve vonja azokat vissza, semmilyen alapja nem volt. Tehát erről a kérdésről sem lett volna értelme vitát nyitni, mert ebben a tekintetben is egyértelmű volt a helyzet.

Ami a harmadik orosz követelést illeti, vagyis azt, hogy csapásmérő, Oroszországot fenyegetni képes stratégiai fegyvereket se a NATO, se az Egyesült Államok ne telepítsen az ország határainak közelébe, mind a NATO, mind az Egyesült Államok legitim moszkvai igénynek tekintette, és mindkét írásos válasz jelezte, hogy erről mind Washington, mind Brüsszel kész tárgyalni, és a kölcsönösség alapján megegyezni. Vagyis egyáltalán nem az volt a helyzet, mint amit Putyin – és álláspontját kritikátlanul elfogadva a magyar miniszterelnök is – nemegyszer állított, hogy tudniillik a Nyugat félresöpörte az orosz biztonsági garanciákat, és nem volt hajlandó tárgyalni róluk. Épp az ellenkezője igaz. Mind a NATO, mind az Egyesült Államok egyértelművé tette,

hogy ilyen kategóriájú fegyvereket nem akar Oroszország közelébe telepíteni, ugyanakkor cserébe ezért elvárja, hogy Oroszország se tegyen ilyet, vagyis stratégiai fegyvereit a NATO-tagállamok közelébe nem vonja. Ha a Kreml elfogadta volna a nyugati oldal tárgyalási javaslatát a közepes és rövidebb szárazföldi indítású rakétákról – amelyek egyelőre, a szerződés felmondása ellenére sem tértek vissza Európába –, akkor Moszkvának a sikeres tárgyalásokat követően, amire minden esély megvolt, nem kellett volna tartania ezektől. Az orosz elnök és környezete azonban nem fogadta el a tárgyalási javaslatot, helyette azt állította, hogy a nyugati hatalmak egyetlen elvárását sem vették figyelembe. Dehát ennek épp az ellenkezője történt. Tehát a magyar külügyminiszter állítása, hogy a nyugati államok miatt hiúsult volna meg az orosz biztonsági garanciákról való tárgyalás, egész egyszerűen nem igaz. Neki és a magyar külügyi apparátusnak tudnia kellene erről, illetve arról is, hogy Moszkvának 2021 végén már nem állt szándékában Ukrajna ügyében tárgyalásokat folytatni. Ha nem tudnak erről, az súlyos szakmai hiányosság, ha pedig tudnak, de mégis az ellenkezőjét állítják, az a magyar társadalom tudatos félrevezetését jelenti és egyben az orosz agresszió mentegetését is.

A Kremlben tisztában voltak azal, hogy a szerződéstervezetekbe foglalt első két követelésük teljesíthetetlen, azokat mind a NATO, mind az Egyesült Államok el fogja utasítani. Ez többek között onnan is tudható, hogy a Kremlhez közel álló külpolitikai elemző, a putyini Valdaj Klub programigazgatója, a tekinté-

lyes *Rosszija v globalnoj polityike* külpolitikai folyóirat főszerkesztője a *Gazeta.ru* portál kérdésére, hogy tudniillik mi lesz a nyugati hatalmak reakciója az orosz követelésekre, azt válaszolta, hogy az orosz „külügyminisztérium nyilatkozata nem más, mint a NATO-hoz és az Egyesült Államokhoz intézett ultimátum, aminek a teljesítése kérdéses”. Majd még ehhez hozzátette, hogy „a fő kérdés most az, hogy mi következik ezután, merthogy az efféle nyilatkozatok feltételezik valamilyen B terv meglétét arra az esetre, ha az adott kezdeményezés nem talál meghallgatásra. És ennek a kezdeményezésnek az elfogadása ebben a formában meglehetősen valószínűtlen” – nyilatkozta Fjodor Lukjanov. Tehát még azok körében is nyilvánvaló volt, hogy a szerződéstervezetekben megfogalmazott elvárások teljesíthetetlenek, akik a putyini rezsim kiszolgálói. Számukra is világos volt, hogy mi a valódi funkciója az orosz lépésnek. Csak épp a magyar külügyminiszter tett úgy, mintha nem értené mindezt.

Szijjártó nyilatkozata a RIA Novosztynak nem az egyetlen példája annak, ahogyan a magyar kormány – bár szavakban minduntalan elismeri, hogy Oroszország az agresszor – kibúvót keres, hogy ne kelljen élesen elítélnie Moszkvát. Annak ellenére, hogy 2022 februárjában az Ukrajna elleni háború nyílt és átfogó formát öltött, az Orbán-kormány továbbra sem érezte szükségét annak, hogy legalább lazítani próbáljon az Oroszországhoz fűződő kapcsolatain. Ebben segítségére volt az a gyakran hangoztatott körülmény, hogy van egy olyan gazdasági terület, ami Oroszországot Magyar-

ország számára fontos és nehezen pótolható partnerré teszi. Ez pedig az orosz kőolaj- és földgáz. Leválni ezekről a szállításokról valóban nem egyszerű feladat, és annak költségei a 2022 elején kezdődő háború előtt nem is vetették föl ezt az alternatívát. A háború azonban új helyzetet teremtett. Olyat, amiben nem lehetett nem számolni azzal, hogy az Európai Unió szankciós politikája egy idő után ne érné el ezt a területet is. Ebben a helyzetben a magyar kormány kétféle stratégia közül választhatott. Dönthetett úgy, hogy kitart eddigi politikája mellett arra hivatkozva, hogy nincs olyan ok, ami miatt változtatni kellene, és Magyarországnak továbbra is megfelel az orosz földgáz és kőolaj, mert olcsó, és megvannak a kiépített szállítási útvonalak. Az pedig, hogy az orosz állam főként a szénhidrogénexportból tudja finanszírozni az Ukrajna ellen vívott háborúját, nem tartozik Budapestre. De dönthetett volna úgy is, hogy a kormány belátja a leválás szükségességét, és érdemi lépéseket tesz, hogy új beszállítókat találjon, és ezzel párhuzamosan megpróbálja azt is elérni, hogy az átállás költségeinek egy részét az EU fedezze.

Az Orbán-kormány az első változat mellett döntött, és sikerült elérnie, hogy a 2022 végén hatályba lépő, az orosz nyers kőolaj importjára vonatkozó szankció a Barátság vezeték déli ágán kőolajhoz jutó országokat – Csehországot, Szlovákiát és Magyarországot – ne érintse. Ez a mentesség a szóban forgó országokat földrajzi helyzetükből, vagyis abból következően, hogy nincs tengerpartjuk, nem alaptalanul illette meg. Ugyanakkor ez a brüsszeli döntés egyben azt is feltételezte, hogy

az érintett országok határidő nélküli kedvezményezett helyzetüket arra használják fel, hogy minél gyorsabban megoldást találnak az orosz kőolajexportról történő leválásukra. Ennek azonban Magyarország esetében mindmáig kevés jele volt látható. Helyette a kormányzat folyamatosan bírálta a szankciókat, és azok elhibázottságának hangoztatásával próbálta elfedni a magyar gazdaság több éve tartó gyenge teljesítményét. Orbán a nyílt háború kiterjesztől kezdve gyakran ajánlotta, hogy a büntetőintézkedések helyett inkább tárgyalni kellene Oroszországgal. Nehéz lenne annál üdvösebb helyzetet teremteni egy agresszor számára, mint hogy – miután erővel elfoglalt idegen területeket – nincs más dolga, mint tárgyalni. A magyar miniszterelnök az egyik péntek reggeli rádiós interjújában még azt is helyénvalónak találta, hogy arról beszéljen, most már mindegy, hogy ki kezdte ezt a háborút, fontosabb a befejezésével foglalkozni. De ez nincs így! Nagyon is fontos mind politikailag, mind jogilag, mind pedig erkölcsileg, hogy ki kezdte a háborút. Annak teljes értékű lezárásához ugyanis nagyon is fontos, hogy ki az agresszor, már csak a jóvátétel megfizetése miatt is.

Orbánt azonban mindez láthatóan a legkevésbé sem foglalkoztatja. Olyannyira nem, hogy számára Ukrajna szuverenitása is kétséges, holott az egy pillanatig sem az. Attól még, hogy egy nála jóval erősebb ország megtámadta, területének közel ötödét pedig megszállta, és mert honvédő háborújához más országok segítségét kérte – a nemzetközi joggal teljes összhangban – nem kérdőjeleződött meg a szuverenitása. Ez csak

Orbán képzeletében van így. Ahogy az is, hogy ezt a háborút Oroszország nem veszítheti el. Nagyon is elveszítheti. Láttunk nem egy példát arra, amikor egy nukleáris hatalom felhagy a háború folytatásával, és győzelme kikényszerítéséhez nem használ atomfegyvert. Ez történt az Egyesült Államokkal Vietnámban. Ez történt a Szovjetunióval Afganisztánban. És ez történt Kínával is, amikor 1979 februárjában rátámadt Vietnámba. Alig egy hónappal a háború megindítása után belátta, hogy nincs értelme folytatni, és kivonta csapatait. Mindhárom esetben nukleáris fegyverrel rendelkező ország döntött úgy, hogy felhagy a harccal és inkább kivonul. Oroszországot ebben a háborúban senki nem akarja arra kényszeríteni, hogy a nemzetközi jogilag elismert területeinek bármely részéről lemondjon. Ukrajna ilyen orosz területekre nem tart igényt. Úgyhogy nehéz olyan helyzetet elképzelni, amikor Moszkva – államiságának védelmében – arra kényszerülne, hogy atomfegyvereket vessen be. És egyébként is definíció kérdése, hogy mit tekintünk orosz, illetve ukrán győzelemnek. Mindenesetre az a tény, hogy a magyar miniszterelnök előszeretettel beszél arról, hogy Ukrajna nem nyerhet, mégiscsak arra vall, hogy nem a megtámadott ország pártján áll. De erre vall az is, hogy sokkal sűrűbben találkozik az agresszor ország első emberével, mint a megtámadott állam elnökével. Nem beszélve külügyminiszteréről, aki példátlan gyakorisággal ül le orosz kollégájával tárgyalni, miközben ukrán partnerét látványosan hanyagolja. Ezek és a szankciók meghosszabbítása körüli, rendre visszatérő huzavó-

nák, aminek szinte mindig csak mi vagyunk az okai, mind azt jelzik, hogy ebben a háborúban a magyar kormány valójában nem az áldozat pártját fogja, hanem mintha az agresszornak drukkolna.

A kőolajnál is érdekesebb a helyzet a magyar gázimport tekintetében. Magyarországot annak következtében, hogy hazánk 2021 ősztől déli irányból, a Török Áramlat balkáni meghosszabbításán át kapja az orosz földgázt, a háború alatt, illetve annak következményeként semmiféle hátrány nem érte, leszámítva a gáz árának átmeneti, 2022-ben bekövetkező drasztikus növekedését. Ez a drámai változás azonban nem az EU-s szankciók következménye volt, merthogy ilyenek a vezetéken érkező orosz gázt egyelőre nem sújtják – ennek tiltása csak 2026 végével következik be –, hanem a Gazpromszállításokat visszatartó, már 2021-ben elkezdődő magatartásának. (Nem mellesleg az Északi Áramlat 1. és 2. vezetékpárjainak felrobbantására – a négy vezetékből három sérült meg – csak azt követően került sor, hogy az Északi Áramlat 1. már három héttel a merénylet előtt felfüggesztette működését, vagyis Moszkva döntésére nem szállított gázt, az Északi Áramlat 2. pedig a német hatóságoktól nem is kapta meg a szállítási engedélyt.) Vagyis a földgáz esetében sincs szó arról, hogy az európai büntetőpolitika húzta volna fel az árakat, és ezért került volna Magyarország hátrányos helyzetbe. A felelősség ezért kizárólag Oroszországot terheli.

Az Orbán-kormány azonban – szemben az Európai Unió állama-
inak többségével – alig tett bármit is annak érdekében, hogy leváljon

az orosz gáz- és olajszállításokról, és ehhez az Európai Uniótól pénzügyi támogatáshoz jusson. A leválás terhei az egyes tagállamok esetében nyilván nem azonosak. Vannak országok, amelyek ezt könnyebben meg tudják tenni, míg mások nehezebben. Ugyanakkor az mégiscsak magáért beszél, hogy az Európai Unió országainak többsége a leválást meg tudta oldani. Míg a háború előtti évben az EU országai 155 milliárd köbmétert vásároltak a vezetéken szállított orosz gázból, addig 2023-ban már csak 28 milliárdot, ami a következő évben ugyan némiképp nőtt (32 milliárdra), de továbbra sem több a háború előtti mennyiség ötödénél, és csak három ország – Ausztria, Szlovákia és Magyarország – maradt meg vásárlójaként. Bécs azonban 2024 novemberében szakított a Gazprommal, ezért idén már csak mi és a szlovákok veszünk továbbra is orosz vezetékes gázt. A magyar kormány arra hivatkozva, hogy az EU versenyképességének romlása jórészt az orosz szénhidrogén-szállításokat sújtó szankciók következménye – ami meglehetősen távol áll a valóságtól –, továbbra sem akar szakítani Moszkvával. A versenyképességgel összefüggő problémák pedig jóval összetettebbek annál, mintsem hogy visszavezethetők lennének kizárólag a magas energia-árakra. De mert ez a retorika alkalmas arra, hogy a magyar társadalom egy részét meggyőzze arról, hogy nem az elhibázott gazdaságpolitika felelős a magyar gazdaság rossz teljesítményéért, a kormányzat ennek hangoztatásáról nem tud és láthatóan nem is akar lemondani.

Az Orbán-kormány Moszkvával kapcsolatos politikája annál is in-

kább aggasztó, mert továbbra sincs semmi jele annak, hogy Oroszország felhagyni készülne a Nyugattal szembeni konfrontatív magatartásával. Sőt, amennyiben a Kremlnek sikerülne az Ukrajna ellen indított háborúját a saját elképzelései szerint lezárni, és ez Trump megjelenésével és eddigi kaotikus tárgyalási taktikájának következtében egyáltalán nem zárható ki, úgy még az eddigiéknél is kisebb esélye lesz annak, hogy Moszkva felhagy nagyhatalmi ambícióival. Az a hangulat, ami immár évek óta uralja az oroszországi nyilvánosságot, nem egyik napról a másikra jött létre. Putyin és környezete az ország kudarcaiért már a háborút megelőző években is rendre a külvilágot tette felelőssé. Épp ezért nincs abban semmi meglepő, ahogy a nyilvánosságot mindinkább eluralta a korábban elfelejtettnek hitt Nyugat-ellenes retorika.

A Kreml azonban nemcsak a hazai közvélemény átalakításáról gondoskodott, de számos módon és eszközzel elkezdett beavatkozni más országok belügyeibe is. A befolyásolási kísérletek már a háború előtt sem csupán hekkertámadásokat, jobb- és baloldali szélsőséges csoportok politikai és pénzügyi támogatását jelentették, de olyan közvetlen beavatkozási próbálkozásokat is, mint amilyen a 2016. októberi montenegrói puccskísérlet volt. A rezsim párhuzamosan azzal, ahogy „kifelé” egyre agresszívbbé vált, „befelé” is egyre inkább megkeményedett, nem hagyva lehetőséget és alternatívát a békés, választások útján történő hatalomváltásra. 2020 nyarán az orosz politikai rendszer is belépett azoknak a FÁK-térségbeli autokráciáknak a körébe, ahol az alkotmány

átírásával lehetővé vált a regnáló elnök élethosszig tartó uralma. Nem érzékelti ezeket a fontos változásokat, és azok ellenére kitartani az Oroszországgal való szoros kapcsolatok fenntartása mellett – kiváltképp azok után, hogy Moszkva nyílt háborúba kezdett Ukrajna ellen –, súlyos, sőt megbocsáthatatlan stratégiai hiba. Olyan melléfogás, amin Orbán Trumphoz való közelsége sem tud enyhíteni. Ami jó lehet Amerikának – bár felettébb kétséges, hogy az, amit a Trump-adminisztráció tesz, akárcsak Amerikának is jó lenne – az távolról sem biztos, hogy jó Magyarországnak. Az a fajta trumpi politika, amely az erősebb, gazdagabb és szolidárisabb Európát képes Oroszországra lecserélni annak reményében, hogy ez jól jöhet Kína feltartóztatásában, súlyosan elhibáztott elképzelés. Moszkva Pekingről történő leválasztása, ami a hetvenes évek elején sikeresnek bizonyult, ma – számos ok miatt – nem ismételtető meg. Végzetes illúzió azzal számolni, hogy Ukrajna feláldozása Amerika szövetségesévé teheti a putyini Oroszországot. Egyébként is az ukrajnai háború lezárásában egészen másképpen érdekelt Magyarország, mint ahogyan azt az extravagáns, gyors megoldásra törekvő amerikai elnök elképzei. Ukrajna hozzánk túlságosan közel van ahhoz, hogy ne a gyors, hanem a tartós és igazságos békében legyünk érdekelték. Az a tárgyalási technika, amit amerikai részről eddig láttunk, nem vezethet máshoz, mint Ukrajna érdekeinek teljes feladásához. Az ukránok kapitulációjához azonban nincs szükség amerikai közvetítésre. Olyan feltételek mellett, mint amilyeneket a trumpi adminisztráció elfogadható-

nak lát, és amiket még áprilisban ismertetett Párizsban nyugati szövetségeseivel és az ukránokkal, Kijev már rég fegyverszünetet köthetett volna. Ezt már 2022 tavaszán az iztambuli tárgyalásokon megtehetette volna, de nem tette, mert semmilyen érdemi biztosítékot nem kapott, ami garantálta volna biztonságát, ezért inkább a háború folytatása mellett döntött.

Egyelőre nehéz megjósolni, hogy mikor és milyen feltételek mellett sikerül lezárni a háborút. Az azonban tisztán látszik, hogy Európa – azok után, hogy immár nem lehet biztos a trumpi Amerika katonai támogatásában – három fontos kérdés megválaszolása előtt áll. 1. Mit tud tenni ilyen körülmények között Ukrajna biztonságának garantálásáért? 2. Mit tud tenni Oroszország ellenében saját biztonságának megőrzéséért? 3. Végre képes lesz-e stratégiai autonómiáját megteremteni? Az Orbán-kormány eddigi magatartása nagy valószínűséggel azt vetíti előre, hogy e feladatok megoldásában Magyarország nem segít, hanem kerékkötő lesz. A magyar kormány ugyanis határozottan kijelentette, hogy nem támogatja Ukrajna NATO-tagságát, de az Európai Unióba történő felvételét sem. És egyébként is tartózkodik attól, hogy jelentős segítséget nyújtson keleti szomszédunknak. Eddig se tett mást. Magyarország a Kieleti Egyetem Világ gazdasági Kutatóintézetének kimutatása szerint eddig kétoldalú megállapodás keretében Ukrajna megsegítésére GDP-jének mindösszesen 0,03 százalékát adta oda. Az eddigi kormányzati megnyilatkozások azt is egyértelművé tették, hogy támogatnának egy esetleges Trump–Putyin-külön-

alkut, ami a jelenlegi állás szerint jelentős ukrán területek feladásával, a megtámadott ország NATO-tagságának elutasításával és Ukrajnának adott érdemi biztonsági garanciák nélkül fejeznék be a fegyveres konfliktust. A magyar kormány akkor csatlakozik feltételek nélkül, mondhatni önfeladóan a trumpi politikához, amikor az Európai Unió tagállamai – Szlovákia kivételével –, együtt Nagy-Britanniával, Norvégiával és Kanadával kitaranak Ukrajna támogatása mellett, mert azt szeretnék, ha nem elhamarkodott, hanem tartós és igazságos békét hozó megállapodás zárná le a háborút. Az Orbán-kormány ezzel az álláspontjával az eddigieknél is jobban elszigeteli magát az Európai Unión belül. Mindeközben a magyar kormánypart arra sem számíthat, hogy az európai centumpártok szabad utat engednének a Trump- és Putyin-barát Patriótáknak. A politikai tűzfal az Európai Parlamentben is a periférián tartja majd a Fideszt. Valószínűleg nem érdemes Trump szeptember közepén tett, az ukránok lehetséges győzelmére vonatkozó, az eddigiekhez képest radikális fordulatot jelző nyilatkozatát túlértékelni, de lehet, hogy az amerikai elnök végre mégiscsak megértette az immár negyedik éve tartó háború valódi természetét és Putyin hajthatatlanságát. Ha valóban érdemi fordulatnak lennének tanúi, az egyben azt is jelentené, hogy az Orbán-kormány ezentúl Trump támogatásában sem bízhatna. Ehhez persze arra lenne szükség, hogy az igazságos és tartós béke terve az amerikai elnök képzeletében is tartósan váltsa a háború gyors lezárásának forgatókönyvét.